

Nr 847

Av herr andre vice talmannen Cassel m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, angående vissa frågor rörande vård och undervisning av rörelsehindrade barn m. m.

(Lika lydande med motion nr 725 i Första kammaren)

I Kungl. Maj:ts proposition nr 75 till årets riksdag framföres förslag rörande vård och undervisning av rörelsehindrade barn. På de flesta områden tillgodoser propositionen våra önskemål. Vi kan således i huvudsak ansluta oss till departementschefens förslag i fråga om internatverksamheten, de olika elevhemmens organisation och lokalisering, huvudmannaskapsfrågorna, de utökade möjligheterna till fria resor för handikappade barn och deras föräldrar m. m. På vissa punkter anser vi emellertid kompletterande yrkanden vara påkallade. Framför allt i de delar av Kungl. Maj:ts förslag som berör de handikappades möjligheter till undervisning i normalklass finner vi anledning till erinringar. Således tillgodoser departementschefen enligt vår mening inte i tillräckligt hög grad berättigade krav på en kraftig utökning av dessa möjligheter. De handikappade lever i många stycken i en isolerad värld. Kraftansträngningar måste göras för att bryta denna isolering. På skolans område kan åtskilligt göras som befrämjar en utveckling i denna riktning. Det gäller därvid att så långt det är möjligt samordna de handikappade och de icke handikappade elevernas undervisning. För att denna målsättning skall kunna förverkligas är det emellertid nödvändigt att skolsituationen anpassas efter de handikappade eleverna. Detta utgör enligt vår mening en central fråga, och vi kommer i det följande även att till största delen uppehålla oss därvid.

Departementschefen vill kraftigt understryka »att handikappade barn bör få sin undervisning bland icke handikappade barn i så stor utsträckning som möjligt». För att en sådan integrering skall kunna genomföras måste enligt departementschefen vissa förutsättningar vara uppfyllda. Härvid framhålles, att skolbyggnaderna bör utföras så, att de svarar mot de handikappades behov. I sammanhanget berörs även olika typer av tekniska hjälpmedel samt de handikappades transportfrågor.

Vi anser i likhet med departementschefen att handikappade barn och ungdomar i så stor utsträckning som möjligt bör få sin skolgång ansluten till det allmänna skolväsendet. Utgångspunkten bör därvid vara att så

många handikappade som möjligt skall gå i hemortens skola och få sin undervisning i normalklass. En dylik anordning är ur flera synpunkter önskvärd. En självklar motivering härför är att den omedelbara närheten till hem, föräldrar och syskon öppnar möjligheter till en mänsklig kontakt och personlig omvårdnad, som i synnerhet i fråga om behandlingen av barn och ungdom med handikapp bör eftersträvas. Den dagliga samvaron med barn i normalklass kommer vidare att betyda mycket då det gäller att få till stånd en naturlig umgängesform mellan handikappade och icke handikappade. Att en utveckling i positiv riktning härvidlag påskyndas framstår enligt vår mening som nödvändigt.

För att uppfylla de målsättningar som ovan angivits krävs emellertid vissa speciella arrangemang. Det är icke tillräckligt att som departementschefen säger finna det »angeläget att skolmyndigheterna i större utsträckning än som nu är fallet tar hänsyn till dessa krav för att öka möjligheterna för de handikappade barnen att inordnas i det vanliga skolväsendet».

Vad först utformningen och planeringen av skolbyggnader inom det allmänna skolväsendet beträffar så bör målsättningen vara att skapa »handikappvänliga» utbildningsanstalter. Det innebär att viss utrustning måste installeras, som är nödvändig för att göra skolan tillgänglig för de handikappade. Dessa åtgärder bör vidare — vilket även departementschefen framhåller — inte enbart vidtagas i samband med uppförandet av nya skolor. Även vid redan existerande skolor måste erforderliga justeringar göras. De kostnader som uppstår i samband med nämnda åtgärder förutsätter departementschefen av allt att döma att kommunerna skall bestrida. På denna punkt kan vi inte dela departementschefens uppfattning då vi ej anser allmänna rekommendationer tillräckliga för att trygga ett erforderligt kommunalt engagemang i denna sak. För att önskade effekter till de handikappades fördel skall kunna uppnås i landet i dess helhet, måste staten ikläda sig viss del av ifrågavarande kostnader. Formerna för denna statliga bidragsgivning bör enligt vår mening utredas. Målsättningen bör därvid vara att konstruera ett bidragssystem som inrymmer de stimulanseffekter, som i sammanhanget är erforderliga. Utredningen bör även syfta till att klarlägga vilka hjälpanordningar som bör placeras i skolorna liksom vilka skolor som bör erhålla dylik utrustning. Vi finner det nämligen inte möjligt att utrusta samtliga befintliga skolor på ett för de handikappade ändamålsenligt sätt. Vi anser dock att sådana skolor bör finnas i så stort antal och vara så lokaliserade att handikappad elev oavsett hemmets geografiska läge dagligen skall kunna färdas mellan skola och hem. I fråga om de gymnasiala skolformerna bör samtliga utbildningsanstalter vara så utrustade att handikappade elever kan tagas emot. Utredningen bör i berört sammanhang även uppmärksamma de eftergymnasiala utbildningsanstalterna. Dessa synpunkter bör tjäna som riktpunkter för utredningen, vilken enligt vår mening bör vara sammansatt av bl. a. representanter för de han-

dikappades egna organisationer, medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen. De sakkunniga bör bedriva sitt arbete med sådan skyndsamhet att förslag kan föreläggas nästa års riksdag.

Den av oss förordade samordningen i undervisningen av handikappade och icke handikappade elever kräver åtgärder inte enbart av byggnadsteknisk natur. Även med de mest ändamålsenliga skollokaler kan i vissa fall praktiska problem uppstå i samband med undervisningen, som fordrar speciella insatser. Dessa problem varierar givetvis med hänsyn till arten och graden av den enskilde elevens handikapp. Vi vill emellertid understryka att placering i normalklass ofta kan vara att föredraga trots förekommande svåra rörelsehinder. Detta förutsätter dock att sådan elev får erforderlig personell assistens, att tekniska undervisningshjälpmedel, såsom skrivmaskiner, bandspelare m. m. ställs till förfogande i önskad utsträckning, samt att transportproblemen löses på ett för de handikappade ändamålsenligt sätt.

Departementschefen berör hithörande frågor, men ger även på detta område endast vissa allmänna rekommendationer till de kommunala myndigheterna. Frågan om personell hjälp tages över huvud taget inte upp i detta sammanhang. Mot bakgrund av den principiella inställning till integreringsfrågorna, som departementschefen ger uttryck för, är regeringsförslaget på denna punkt enligt vår mening inte helt konsekvent.

Den personella hjälp varom ovan anförts riktar sig således till elever med svåra rörelsehinder och består av åtgärder som assistens i samband med förflyttning i anledning av bespisning, toalettbesök, raster m. m. I vissa fall kan hjälp erfordras även i anslutning till de löpande rutinerna i skolarbetet. Av de personer som skall engageras för uppgifter av detta slag bör krävas gott handlag med barn och ungdom samt förståelse för och vissa insikter i de handikappades problem, som lämpligen kan förvärvas genom för ändamålet anordnade kurser.

Det är icke möjligt att generellt ange hur många handikappade som en och samma person skall kunna assistera. Detta måste avgöras från fall till fall och vara beroende av arten och graden av ifrågavarande elevers handikapp. Ofta torde endast en eller ett fåtal elever vid skolan vara i behov av hjälp, vilket givetvis inte får förhindra att sådan lämnas. Icke heller kan några bestämda regler uppställas i fråga om i vilka fall assistens skall ges eller icke ges. Även på detta område måste därför en individuell bedömning ske. Vissa allmänna riktlinjer bör emellertid uppställas som stöd för beviljande myndigheter. Dessa riktlinjer bör utarbetas av den ovan begärda utredningen, vilken även bör överväga vissa andra frågor som i det följande skall anges.

De sakkunniga bör således beräkna kostnaderna för de hjälpåtgärder i form av personell assistens och tekniska hjälpmedel som är erforderliga för handikappade elevers skolgång i normalklass. De sakkunniga bör

vidare utarbeta ett statsbidragssystem inrymmande ovan påtalade stimulanseffekter. De flesta rörelsehindrade är mer eller mindre beroende av behandling i form av sjukgymnastik, fysikalisk terapi m. m. De sakkunniga bör undersöka i vilken utsträckning dessa behov kan tillgodoses genom ambulerande verksamhet av ifrågakommande personal, utgående exempelvis från länsplanet. Många i och för sig enkla åtgärder kan vidtagas, vilka dock i berört sammanhang är av stor betydelse. Sålunda bör de sakkunniga undersöka huruvida inte i all lärarutbildning borde ingå vissa kursmoment rörande vård och undervisning av handikappade. I samband därmed bör utredningen även taga ställning till behovet av vissa utbildningskurser för den ovan förordade assistentpersonalen. Transportfrågorna bör uppmärksammas m. m.

De stödåtgärder som i det föregående föreslagits bör i princip gälla samtliga undervisningsstadier. Vi förutsätter därför att de sakkunniga i erforderlig utsträckning uppmärksammar även gymnasiala och eftergymnasiala skolformer. Beträffande de statliga allmänna gymnasierna bör erinras om att chefen för ecklesiastikdepartementet under anslaget *Statliga allmänna gymnasier m. m.: Omkostnader* föreslagit att 122 000 kronor från och med budgetåret 1965/66 skall utgå till tekniska stödåtgärder åt handikappade elever. Även viss personell assistens är inräknad häri. Departementschefen förutsätter att stödåtgärderna skall kunna avse elever inte bara vid statliga allmänna gymnasier och realskolor utan även vid tekniska gymnasier, högre kommunala skolor, fackskolor, yrkesskolor, handelsgymnasier m. m.

Detta bidrag torde endast i begränsad utsträckning uppfylla de krav som vi uppställer i fråga om statliga hjälpinsatser. Detta hindrar inte att vissa värdefulla erfarenheter kan vinnas genom att betrakta bidragets verkningar i olika avseenden. Vi förutsätter att de sakkunniga utnyttjar de möjligheter som härvid står till buds.

Vår målsättning är att samtliga rörelsehindrade, oavsett arten och graden av deras fysiska handikapp, skall ges möjlighet att i normalklass bedriva de studier för vilka de har intresse och fallenhet. Det sagda innebär givetvis inte att samtliga normalbegåvade men svårt rörelsehindrade barn och ungdomar skulle kunna beredas plats inom det vanliga skolväsendet. Många faktorer kan enskilt eller i kombination försvåra eller helt omöjliggöra ett dylikt arrangemang. Så kan t. ex. handikappet vara sådant att de praktiska svårigheterna blir oöverkomliga även om personell hjälp står till förfogande. I andra fall kan föräldrars bristande möjligheter i olika avseenden då det gäller att klara den berörda situationen försvåra placering i hemortens skola. Som i det föregående nämnts kräver de flesta handikapp fortlöpande behandling i form av t. ex. sjukgymnastik. Finns härför erforderlig personal på orten torde dessa svårigheter mestadels inte behöva vara oöverkomliga, men om så inte är fallet försvåras läget avsevärt.

Många ytterligare exempel skulle kunna anföras, som visar vilka hinder som kan föreligga i det enskilda fallet. Nödvändigt är därför att de parter som har att avväga frågor i samband med handikappades skolplacering gör detta på ett smidigt och okonventionellt sätt, hela tiden med utgångspunkt från individen själv, samt under beaktande av att vilken skolform som än väljs denna inte får medföra för stora påfrestningar för den handikappade eleven.

Förutom vad som i det föregående framförts kan vi i allt väsentligt biträda Kungl. Maj:ts förslag. Således anser vi i likhet med departementschefen det önskvärt att åtminstone en förskoleinstitution inrättas i varje landsting, i det att varje handikappat barn skall ges möjlighet att få gå i förskola eller få adekvat förskoleundervisning i hemmet.

För handikappade barn, vilka inte direkt kan inordnas i det vanliga skolväsendet, bör undervisningen anordnas i specialklasser i för ändamålet särskilt utrustade skolor. De riktlinjer som departementschefen anger för denna verksamhet kan vi i huvudsak förorda.

Beträffande de kategorier som inte kan tänkas bli undervisade i specialklass förordas undervisning i direkt anslutning till elevhem. Även i dessa stycken finner vi Kungl. Maj:ts förslag väl avvägt. Vi vill emellertid understryka vikten av att institutionsmiljön utformas så att den i möjligaste mån kan fås att utgöra en god ersättning för den förlorade hemmiljön. Olika metoder står härvid till buds, varav vi särskilt vill ange systemet med separat liggande elevbostäder, som förestås av en husfar eller husmor. Härigenom öppnas möjligheter till goda och värdefulla kontakter mellan berörda parter samtidigt som den handikappades självklara rätt till personlig integritet i förhållandevis stor utsträckning därvid kan tillgodoses.

Handikappad som vistas vid institution har för närvarande möjlighet till fri resa till hemorten och åter i samband med ferier. I propositionen föreslås att dessa resor skall kunna företagas en gång per månad, och i den mån resorna inte utnyttjas av den handikappade eleven skall dennes föräldrar eller andra närstående kunna ges möjlighet till fri resa i samband med besök vid institutionen. Vi anser förslaget i fråga synnerligen beaktansvärt, då det med säkerhet kommer att befrämja ökade kontakter mellan de handikappade och deras anförvanter. Initiativ i denna riktning finner vi väl värda att stödja.

I anledning av vad departementschefen anför beträffande frågor i samband med inventering och registrering av handikappade vill vi erinra om vad som härom till årets riksdag från vår sida framfördes i motionerna I: 349 och II: 342:

Som vi tidigare nämnt kan någon exakt siffra när det gäller antalet handikappade i vårt land inte redovisas. En primär uppgift för att komma till rätta med problemen är därför att genomföra en inventering av antalet han-

dikappade, deras geografiska fördelning samt ålder och art av handikapp. Denna inventering bör kompletteras med en beskrivning av de handikappades livsvillkor, arbetsförmåga, ekonomi, bostad och transportförhållande. Först när en sådan inventering gjorts kan riktlinjerna för en effektivt arbetande vård dras upp.

Att stanna enbart vid en inventering räcker emellertid inte. En förutsättning för en väl fungerande vård är att en fortlöpande registrering sker av de handikappade. Detta kan bl. a. åstadkommas genom att alla barn i 2- och 3-årsåldern erhåller fullständig hälsoundersökning. Just i denna ålder är nämligen de utvecklingsstörande faktorerna oftast väl manifesterade. En sådan hälsoundersökning skulle kunna ske i barnvårdscentralernas regi. Genom en intensifierad uppspårande verksamhet bland barn och ungdom når man effektivast de sjuka och handikappade varigenom man kan föra in dem under lämplig vård och behandling. Tidig diagnostisering och behandling i småbarnsåldern är nämligen av grundläggande betydelse för att komma till rätta med och förebygga handikapp av olika slag. På detta sätt skapas också möjligheter för de handikappade att bli rätt placerade i den för dem lämpligaste skolformen.

Socialpolitiska kommittén har i en sammanställning (SOU 1964: 43) redovisat undersökningar om kommunernas och landstingens åtgärder för handikappade och kompletterat dessa med olika uppgifter om den verksamhet som staten och de handikappades organisationer bedriver. Tyngdpunkten har lagts på den sociala omvårdnaden i vidsträckt mening — bostäder, tekniska hjälpmedel, öppen vård, fritidsverksamhet, resor m. m. — medan institutionsvård av olika slag lämnats å sido. Kommittén har framhållit behovet av en bättre samordning av samhällets insatser. Det är enligt kommittén viktigt att en enhetlig grundsyn på handikappfrågorna får göra sig gällande i planeringen av samhällsåtgärder på olika områden. Departementschefen anser sig i föreliggande proposition dela kommitténs uppfattning och framhåller att olika frågor rörande omvårdnaden av handikappade bör bli föremål för en särskild utredning.

Vi finner i likhet med departementschefen starka skäl tala för en dylik utredning. Denna bör även beakta vad som i de ovan citerade motionerna yrkades i fråga om en omfördelning från generellt verkande sociala bidrag till bidrag och samhällsinsatser på sådana områden där behovet är som störst. I relevanta delar framfördes i motionerna, att »ett program för snabb och effektiv hjälp åt de handikappade kostar helt naturligt stora pengar. De ekonomiska konsekvenserna måste vi emellertid ta, även om de kan möjliggöras endast på bekostnad av andra generellt verkande sociala bidrag. För att realisera ett genomgripande hjälpprogram för de handikappade måste de tillgängliga resurserna på socialpolitikens område omfördelas så att en förskjutning sker från generellt verkande bidrag till bidrag och samhällsinsatser där behovet är som störst. Hade en del av de medel på socialhuvudtiteln, som nu föreslås gå till generella bidragshöjningar, i stället satts in på exempelvis handikappvården skulle bättre resultat ha kunnat nås på mycket kort

tid. Vi måste därför sträva till en så fungerande socialpolitik att insatserna sätts in på områden där behovet är störst. Endast därigenom kan de största sociala orättvisorna i samhället jämnas ut.»

Under återopande av det ovan anförda hemställas,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 75 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till 1966 års riksdag rörande utökade möjligheter för normalbegåvade, rörelsehindrade elever på obligatoriska, gymnasiala samt eftergymnasiala undervisningsstadier att åtnjuta undervisning i normalklass på eller så nära hemorten som möjligt.

Stockholm den 8 april 1965

Leif Cassel

Gösta Bohman

Rolf Eliasson

Tage Magnusson

Eric Nilsson

Hans Nordgren

Bo Turesson

Karin Wetterström